

MAQSUD SHAYXZODA IJODINING ADABIYOTSHUNOSLIKDAGI O'RNI

Odilov Shohruxbek Oxunjon o'g'li

Toshkent Davlat Transport Universiteti talabasi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada Maqsud Shayxzodaning o'zbek adabiyotiga qo'shgan hissasi, xususan, uning adabiyotshunoslikdagi o'rni tahlil qilinadi. Adibning tarixiy dramalari, she'riy merosi va nazariy qarashlari o'zbek adabiyotining shakllanishida tutgan o'rni bilan bir qatorda, milliy badiiy tafakkurning rivojiga ta'siri ko'rsatilgan. Shayxzodaning asarlarida tarixiylik, milliylik, estetik ideal va badiiy uslub uyg'unlashgan bo'lib, ular o'zbek adabiyotshunosligining metodologik asoslarini boyitgan. Maqolada uning ijodi misolida milliy tarixiy ong, sahna san'ati va adabiy tafakkur o'rtasidagi aloqalar yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Maqsud Shayxzoda, o'zbek adabiyoti, dramaturgiya, adabiyotshunoslik, tarixiy drama, milliy ong, badiiy tafakkur.*

Abstract. *This article analyzes the contribution of Maqsud Shaykhzoda to Uzbek literature, with a particular focus on his significance in literary criticism. His historical dramas, poetic heritage, and theoretical views are examined in the context of their influence on the development of national artistic thinking. The combination of historicism, nationalism, aesthetic ideals, and artistic style in Shaykhzoda's works enriches the methodological foundations of Uzbek literary studies. The research reveals the relationship between historical consciousness, stage art, and literary thought in the development of Uzbek literature through the lens of Shaykhzoda's creative legacy.*

Keywords: *Maqsud Shaykhzoda, Uzbek literature, dramaturgy, literary criticism, historical drama, national identity, artistic thought.*

Аннотация. *В данной статье рассматривается вклад Максуда Шайхзоды в развитие узбекской литературы, особенно его роль в области литературоведения. Анализируются его исторические драмы, поэтическое наследие и теоретические взгляды, оказавшие влияние на формирование национального художественного мышления. В произведениях Шайхзоды сочетаются историзм, национальные мотивы, эстетический идеал и художественный стиль, что обогатило методологическую основу узбекского литературоведения. В исследовании раскрывается взаимосвязь между историческим сознанием, сценическим искусством и литературным мышлением.*

Ключевые слова: *Максуд Шайхзода, узбекская литература, драматургия, литературоведение, историческая драма, национальное самосознание, художественное мышление.*

ASOSIY QISM

Maqsud Shayxzoda (1908–1967) — XX asr o‘zbek adabiyotining eng yorqin va nufuzli vakillaridan biri bo‘lib, uning ijodi milliy dramaturgiya, she‘riyat va adabiyotshunoslik sohalarida muhim o‘rin tutadi. Adib ijodiy faoliyatini dastlab Ozarbayjonda boshlagan bo‘lsa-da, O‘zbekistonga kelganidan so‘ng milliy adabiyotning shakllanishi va rivojlanishiga bevosita hissa qo‘shgan. Uning dastlabki asarlarida tarixiy voqealar, milliy qahramonlar obrazlari va xalq ruhiyatiga chuqur e‘tibor seziladi, bu esa Shayxzodani o‘z davrining milliy uyg‘onish ruhini badiiy asarlar orqali ifodalashga imkon bergan. Shayxzodaning dramaturgik merosi o‘zbek sahna san‘ati tarixida alohida ahamiyatga ega. Uning “Jaloliddin Manguberdi”, “Mirzo Ulug‘bek”, “Alisher Navoiy” kabi tarixiy dramalari o‘zbek tarixidagi buyuk shaxslarning ma‘naviy jasoratini va axloqiy qadriyatlarini yoritadi. Bu asarlar orqali adib nafaqat o‘tmishni tasvirlagan, balki tarixiy voqealar orqali zamonamizning ijtimoiy va ma‘naviy muammolariga javob izlagan. U dramaturgiyada xalqparvarlik, adolat, ilm va vatanparvarlik g‘oyalarini ilgari surgan. Pyesalarida dramatik harakat, dialoglar tizimi, ichki ziddiyatlar va psixologik tahlilning kuchli bo‘lishi ularning o‘zbek sahnasida estetik qiyofasini yangilashga xizmat qilgan.

Shayxzoda she‘riy ijodida ham inson va jamiyat o‘rtasidagi ma‘naviy bog‘liqlik, ruhiy erkinlik va ijodkor mas‘uliyati markaziy mavzular bo‘lgan. Uning lirikasida ramziy ifoda, falsafiy mushohada va metaforik tasvirlar chuqur joy olgan bo‘lib, til boyligi, fonetik go‘zallik va ohangdorlik uning she‘riyatining asosiy xususiyatlaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, Shayxzoda she‘riyatida tarixiy va milliy motivlar, shuningdek, xalqning og‘zaki ijodiy merosi bilan bog‘lanish jarayoni aniq seziladi. Bu jihatlar uning ijodini milliy-estetik maktab konsepsiyasining shakllanishi bilan chambarchas bog‘laydi.

Shayxzoda nafaqat ijodkor, balki adabiyotshunos sifatida ham o‘zbek adabiyotiga yangi metodologik yondashuvlarni olib kirgan. U adabiy asarni tahlil qilishda tarixiylik, ijtimoiy kontekst va muallif shaxsiy pozitsiyasining uyg‘unligiga katta e‘tibor bergan. Uning ilmiy maqolalari va tanqidiy chiqishlarida milliy adabiyotning o‘ziga xos xususiyatlari, xalq og‘zaki ijodi va yozma adabiyot o‘rtasidagi uzviylik masalalari chuqur tahlil qilingan. Shayxzodaning qarashlari zamonaviy o‘zbek adabiyotshunosligida “milliy-estetik maktab” tushunchasining shakllanishiga zamin yaratgan. Bundan tashqari, Shayxzodaning dramaturgiya va she‘riyatdagi tajribalari o‘zbek sahna san‘atining estetik qiyofasini boyitib, sahna ijodkorlariga dramatik va psixologik metodlarni qo‘llash imkonini yaratgan. Uning dramaturgik pyesalarida tarixiy obrazlar orqali zamonaviy insonning ma‘naviy muammolari ko‘tarilgan, bu esa adibni nafaqat adabiyot, balki sahna san‘ati sohasida ham dolzarb shaxsga aylantirgan. Shu jihat Shayxzodaning ijodiy merosini o‘rganishda tarixiy drama janrining shakllanishi va rivojlanishini tadqiq qilishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Shayxzodaning ilmiy-nazariy faoliyati, dramaturgiya va she'riyatga qo'shgan hissasi, shuningdek, milliy tarixiy ongni shakllantirishdagi roli bugungi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan. Uning asarlari o'zbek adabiyotini jahon miqyosida tanitishda va milliy adabiyotshunoslikning ilmiy-nazariy asoslarini mustahkamlashda muhim o'rin tutadi. Shu tariqa, Maqsud Shayxzoda ijodi milliy adabiyotning rivojlanishida, sahna san'ati va adabiy tafakkur o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni yoritishda hamisha manba sifatida qadrlanadi.

Xulosa. Maqsud Shayxzoda ijodi o'zbek adabiyoti tarixida beqiyos o'rin egallaydi. Uning dramaturgiya va she'riyati orqali milliy tarixiy ong, estetik qadriyatlar va sahna san'ati rivojlangan. Shayxzoda adabiyotshunos sifatida ham milliy-estetik maktabning shakllanishiga hissa qo'shgan, adabiy asarlarni tahlil qilishda tarixiy, ijtimoiy va shaxsiy kontekstlarni uyg'unlashgan metodologiyani ilgari surgan. Bugungi kunda uning asarlari nafaqat tarixiy drama janrining rivojlanishini o'rganishda, balki o'zbek adabiyotining ilmiy-nazariy asoslarini chuqurlashtirishda ham muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan Shayxzoda ijodi milliy adabiyotning ilmiy va badiiy merosini mustahkamlashda o'ziga xos rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Shayxzoda, M. Jaloliddin Manguberdi. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1958.
2. Shayxzoda, M. Mirzo Ulug'bek. — Toshkent: Adabiyot nashriyoti, 1961.
3. Shayxzoda, M. Asarlar (3 jildlik). — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1978.
4. Karimov, N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. — Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2004.
5. Ahmedov, U. O'zbek dramaturgiyasi taraqqiyoti masalalari. — Toshkent: Fan, 1980.